
Russareita ja Eläviä Kuvia

Vapaa-aika Hyvinkäällä
1900-luvun alussa

Opetusmateriaalipaketti yläkoulun
historianopetukseen, opettajan
ohjeet

Suunnittelija FM Minna Harjunpää

**HYVINKÄÄN
KAUPUNGINMUSEO**
HYVINKÄÄ CITY
MUSEUM

Kankurinkatu 4–6, FI-05800 Hyvinkää FINLAND
+358 (0)19 459 2443, kaupunginmuseo@hyvinkaa.fi
www.hyvinkaa.fi/kaupunginmuseo

Sisällys

Esittely ja tavoitteet.....	2
Ehdotukset tunnin kululle	3
Vapaa-aika ja työ	3
Vapaa-aika ja Hyvinkää.....	4
Johdattelut teemaan	5
Hyvinkään laulu	5
Lehti-ilmoitukset.....	5
Tekstiaineisto.....	6
Aihekohtaiset tehtävät teksteille	7
Kuva-aineisto ja sen käsittely	9
Kuvat ja taustatietoa opettajalle	10

Esittely ja tavoitteet

Hyvinkään kaupunginmuseon opetusmateriaalipaketti *Russareita ja Eläviä Kuvia – Vapaa-aika Hyvinkäällä 1900-luvun alussa* on suunniteltu toimimaan osana yläkoulun historian opetusta. Sen taustalla toimii Hyvinkään kaupungin perusopetuksen opetussuunnitelma, josta on pakettia varten kiinnitetty huomiota erityisesti paikallishistorian opetukseen sekä erilaisten tietolähteiden ja tiedon hankkimiseen, analysoimiseen ja tulkitsemiseen.

Opetuspaketti sisältää aineistotekstejä ja valokuvia Hyvinkään ja sen asukkaiden historiasta keskittyen 1900-luvun alkuun ennen toista maailmansotaa. Aineistotekstien tarkoitus on saada oppilaat itse etsimään tietoa annettujen kysymysten avulla sekä pohtimaan tekstien tarkoitusta ja sen vaikutusta historiallisen tiedon syntyyn. Myös valokuvat toimivat tiedon lähteenä ja tutkimisen kohteena. Tavoitteena on tuoda hyvinkääläinen menneisyyden asukas ympäristöineen lähelle nykyajan oppilasta eikä niinkään antaa yksityiskohtaista tietoa kaikista mahdollisista vapaa-ajanviettotavoista 1900-luvun Hyvinkäällä.

Tavoitteet:

1. ymmärtää moderniin yhteiskuntaan kuuluvan ja työstä erillään olevan vapaa-ajan syntyminen teollistumisen ja palkkatyön myötä, huomioida erilaisia vapaa-ajanviettotapoja ja mahdollisuuksia riippuen yhteiskunnallisesta asemasta, sukupuolesta, asuinpaikasta, työstä ja perhetilanteesta sekä huomioida kenen järjestämiä erilaiset vapaa-ajanviettotapahtumat olivat
2. tutustua oman kotikaupungin historiaan ja huomata jatkumoa 1900-luvun alun ja nykypäivän välillä vapaa-ajanviettotavoissa ja -paikoissa, havainnoida muutoksia ja samanlaisuuksia kaupungissa ja sen ihmisissä sekä pohtia sitä, mikä oikeastaan on ollut vapaa-aikaa 1900-luvun alun ihmisten elämässä
3. annetun aineiston käsittely, analysointi ja tulkinta
4. pari- ja ryhmätyötaidot

Käsitteet: vapaa-aika, teollistuminen, työ (palkkatyö, työaika, työn muutos maataloustyöhön verrattuna), yhteiskuntaluokka

Aika: 2 x 45 min

Käytettävät materiaalit: Hyvinkään kaupunginmuseolta lainattava opetuspaketti, joka sisältää aineistomateriaalia ja ohjeet opettajalle, sekä opettajan valinnan mukaan monisteet materiaalista ja/tai niiden heijastaminen dokumenttikameran tai tietokoneen kautta suureksi valkokankaalle

Aineisto: otteet erilaisista aineistoista (valokuvat, sanomalehtimainokset, haastattelu- ja muistitietomateriaali, kaunokirjallisuus)

Opetusmenetelmät: opettajajohtoinen aiheen käsittely, parityöskentely, ryhmätyöskentely

Ehdotukset tunnin kululle

Vapaa-aika ja työ

Keskitytään vapaa-aikaan ja työhön.

1. Lyhyt parikeskustelu: Miten vietät vapaa-aikasi?
2. Opetuskeskustelu: työn ja vapaa-ajan eriytyminen erityisesti teollisuustyössä
3. Katsellaan Hyvinkään Sanomien tapahtumailmoituksia vuosilta 1926 ja 1929 (voidaan heijastaa suureksi)
4. Aineistomateriaali jaetaan oppilaille: tekstit ja niihin liittyvät kysymykset, kuvat joiden ohjeistus voidaan heijastaa kankaalle
5. Työskentely yksin, pareittain tai pienryhmissä
6. Käsittely yhdessä kooten esimerkiksi taululle / sähköisessä muodossa mindmapiksi / luetteloksi / taulukoksi, käyttäen hyväksi kuva- ja tekstimateriaalia ja jaotellen esimerkiksi seuraavasti:
  - a. eri yhteiskunnallisessa asemassa olevien vapaa-aika
  - b. naisen, miehen ja lapsen vapaa-aika
  - c. arkipäiväinen vapaa-aika: sauna, kaupat, kokoontumispaikat, lukeminen, kotityöt, naapurusto
  - d. satunnaisia, vapaamuotoisia vapaa-ajan tapahtumia: liikunta, kalastus, tori, yhdessä tehdyt vapaamuotoiset retket, tanssiravintolassa käynnit
  - e. järjestettyjä vapaa-ajan tilaisuuksia: tanssit, elokuvat, uskonnolliset tilaisuudet / kokoukset, kirkossa käynti, avoimet juhlat, laskiaisriehat, laulujuhlat, urheilukilpailut

Oppilaspari tai -ryhmä voi esitellä lyhyesti käsittelemänsä tekstin ja siitä saamansa tiedon, joka jaotellaan ylhäällä olevan jaon mukaan. Kuvat voi heijastaa suurina ja niitä tulkinnut oppilaspari tai -ryhmä voi esitellä saamansa tiedon, jonka jälkeen kuvia voidaan käsitellä yhdessä.

Vapaa-aika ja Hyvinkää

Keskitytään paikallishistoriaan.

1. Johdattelu paikallishistoriaan 1900-luvun alussa: Hyvinkään laulu
2. Opetuskeskustelu: työn ja vapaa-ajan eriytyminen erityisesti teollisuustyössä
3. Katsellaan Hyvinkään Sanomien tapahtumailmoituksia vuosilta 1926 ja 1929 (voidaan heijastaa suureksi)
4. Aineistomateriaali jaetaan oppilaille: tekstit ja niihin liittyvät kysymykset, kuvat joiden ohjeistus voidaan heijastaa kankaalle
5. Työskentely
6. Käsittely yhdessä: Voidaan heijastaa suureksi Hyvinkään kartta ja paikallistaa aineistosta löytyviä vapaa-ajanviettopaikkoja kartalle.

Pohditaan eri kulkutapoja ja sitä, kuinka kauan eri paikkoihin siirtymisissä kului aikaa ja mihin jossakin paikassa asuvien hyvinkääläisten arkinen elämä keskittyi.

Paikkoja ovat esimerkiksi työväentalo (Kansankadulla, purettu), seurantalo (Viertolankatu 7, purettu, Elokvateatteri Arena, keskusurheilukenttä, Sveitsi, Siltakadun ympäristö, Uusi Hotelli (nyk. Nuorisotalo Silta), Parantolan alue, kauppoja esimerkiksi Hyvinkääkadulla ja Hämeenkadulla, Villatehtaan alue, Port Artturin työläisasunnot, rautatieasema.

Voidaan huomioida myös Hyvinkään keskustan nykyisestä poikkeavat liikenneväylät: Uudenmaankatu ja Hangonsilta tehtiin 1950-luvulla. Hämeensilta rakennettiin puisena 1922 ja betonisena 1950-luvulla.

Johdattelut teemaan

Hyvinkään laulu

Teksti ”Hyvinkään laulu” voidaan käydä läpi yhdessä. Sen tulkinta vaatii hiukan lisätietoja ja voi toimia yhdessä vapaa-ajan teemaan johdatteluna ja yhteisenä tulkintatehtävänä.

Voidaan pohtia esimerkiksi seuraavaa: Mihin tarkoitukseen laulu on tehty? Mistä se kertoo ja mistä siinä puhutaan? Millaista kaupunkia siinä kuvataan, keitä siinä esiintyy, missä kuljetaan? Miten ajan muutokset näkyvät tekstissä? Mitä tekstin paikoissa tehtiin laulun sanojen mukaan?

1920-luvulla ennen Amerikkaan menoaan hyvinkääläisiä hauskuutti puuseppä Gustaf Adolf Ek omatekoisilla kupleteillaan. Hyvinkään aseman seutua sanottiin ennen rautatien rakentamista Tauluksi, sillä Uudenmaan ja Hämeen läänien rajataulu sijaitsi maantien varrella asemalta Villatehtaan suuntaan noin 200 metrin päässä. Hyrtiksi sanottiin Ahdenkallion kartanoa. Kartanon herra Frömarck ajeli härällä vuosisadan alkupuolella. Usmin pappa, Ylimattilan vanha isäntä, rahoitti aikoinaan miltei kaikki Hyvinkään huvilarakennukset. Kirjavantolpan suunnalla sijaitsivat salaviinakaupat ja kieltolain aikana siellä vaalittiin vanhoja traditioita.

Lehti-ilmoitukset

Johdatteluna voidaan käyttää myös koostetta tapahtumailmoituksista. Sitä voidaan katsella yhdessä valkokankaalta tai sivun voi myös kopioida oppilaille. Lehti-ilmoitukset ovat Hyvinkään Sanomista vuosilta 1926 ja 1929.

Voidaan pohtia esimerkiksi seuraavaa: Millaisia tapahtumia järjestettiin? Kuka ne järjesti ja missä? Kenelle ne oli tarkoitettu? Olivatko ne avoimia, kenelle tahansa suunnattuja vai tietyille ihmisryhmälle kohdennettuja? Oliko tapahtumissa muukin tarkoitus kuin vapaa-ajanvietto (valistus, kilpailu, tapahtumien tai toiminnan suunnittelu, peseytyminen)?

Tekstiaineisto

Tekstit on jaettu löyhiin teemoihin:

1. Eri yhteiskunnallisessa asemassa olevan vapaa-aika (kaksi osaa)
2. Asuminen ja arkipäivän vapaa-aika (kolme osaa)
3. Kuvauksia Hyvinkään maisemista (kaksi osaa)
4. Tanssit ja ravintolat (kaksi osaa)
5. Elokvat (yksi osa)
6. Urheilu ja liikunta (yksi osa)

Opettaja voi harkintansa mukaan jakaa materiaalit oppilaille joko yksin, pareittain tai pienryhmissä työskentelyä varten. Esimerkiksi yksi teksti ja yksi kuva yhtä paria kohti voisi olla ihanteellinen. Pari voi halutessaan työskennellä yksin tai tehdä yhteistyötä.

Aihekohtaiset tehtävät teksteille

1.1 Köyhän maalaisperheen tyttö

Mitä töitä ja kotitöitä perheenjäsenet tekivät? Mitä kuului äidille, isälle ja lapsille? Miten työ ja vapaa-aika erosivat toisistaan, vai erosivatko ne? Mikä oli varsinaista vapaa-aikaa ja miten eri perheenjäsenet sitä viettivät? Miten eri paikkoihin kuljettiin ja kuinka kauan siinä saattoi kulua? Minkälaista elämäntapaa pidettiin tärkeänä?

1.2 Kaupunkilaistytöt

Millä tavoin tekstin ihmiset viettivät sunnuntaipäivää? Miten sunnuntai erosi arkipäivistä viettotavaltaan? Kiinnitä huomiota tekstissä esiintyviin ihmisiin: mitä he tekivät, missä ammatissa toimivat, viettivätkö sunnuntaita töissä vai vapaalla? Millaisia muita sunnuntaihin liittyviä asioita tekstistä voi havaita?

2.1 Asuminen

Miten teksteissä kuvataan asumista: missä asuttiin, kenen kanssa, minkälaisissa taloissa ja kodeissa? Millaisia vapaa-ajanviettopaikoja teksteissä tuodaan esille: missä sitä vietettiin, kenen kanssa ja mitä tehden? Mikä oli varsinaista vapaa-aikaa ja miten se erosi työstä? Pyri lukemaan myös ”rivien välistä”.

2.2 Arjen vapaa-aika

Mitä töitä ja kotitöitä perheenjäsenet tekivät? Mitä kuului äidille, isälle ja lapsille? Miten työ ja vapaa-aika erosivat toisistaan, vai erosivatko ne? Mikä oli varsinaista vapaa-aikaa ja miten eri perheenjäsenet sitä viettivät? Miten eri paikkoihin kuljettiin ja kuinka kauan siinä saattoi kulua?

2.3 Yleinen sauna Pohjoisessa piirissä

Miten tekstissä kuvataan yleistä saunaa: mikä se oli, miksi niissä käytiin ja kuka niissä kävi? Millaisia sääntöjä niihin liittyi? Kuka on tekstissä vapaa-aikaa viettämässä ja kuka ei? Kenen kanssa vapaa-aikaa vietettiin?

3.1 Radan itäpuoli, Parantolan ja radanvarren tienoo

Miten tekstissä kuvataan työtä: millaisissa paikoissa ja ammattiteissa ihmiset työskentelivät, millaisia ammatteja tietyissä paikoissa oli? Millaisia vapaa-ajanviettopaikoja tekstissä tuodaan esille? Pohdi, miten ihmiset liikkuvat alueella ja kuinka kauan matkoihin kului aikaa. Huomioi pohtiessasi, milloin muistelijalla on syntynyt ja se, että hän kuvailee nuoruutensa Hyvinkäätä.

3.2 Siltakatu

Miten tekstissä kuvataan asumista: millaisissa taloissa ja kodeissa asuttiin, ketkä siellä asuivat ja miten lähellä kotia työskenneltiin? Millaisia ammatteja ja työpaikkoja tekstissä esiintyy? Pohdi, millaisia vapaa-ajanviettopaikoja tekstin kautta tuodaan esille: millaisia ne olivat, kuka niitä harrasti ja millaisia edellytyksiä niille täytyi olla?

4.1 Työväentalo

Miten teksteissä kuvataan työväentaloa vapaa-ajanviettopaikkana: mitä siellä tehtiin, kuka siellä kävi, kenelle se oli tarkoitettu ja kenet suljettiin sen ulkopuolelle? Miksei siellä saanut käydä kuka tahansa? Minkälaista työtä tekeville ihmisille se oli tarkoitettu?

4.2 Seuratalo

Miten teksteissä kuvataan seurataloa vapaa-ajanviettopaikkana: mitä siellä tehtiin, millaisia tapahtumia ja toimintaa siellä oli ja kuka siellä kävi? Millaisissa ammateissa seurantalolla työskenneltiin? Pohdi, oliko sellaisia ihmisiä, jotka eivät käyneet seurantalolla muistelijoiden lapsuus- ja nuoruusajoina ennen toista maailmansotaa.

5 Eläviä kuvia

Millainen elokuvissakäyntikokemus tekstin perusteella muodostuu: mitä elokuvateatterissa tapahtui, mitä siellä tehtiin ja keitä siellä työskenteli? Kuka vietti vapaa-aikaa ja kuka oli töissä? Miten elokuvista saatiin tietoa? Pohdi, miten elokuvaan kuljettiin kotoa ja kuinka kauan siihen voisi mennä esimerkiksi omasta kodistasi, jos kulkisit sinne vuosisadan alun kulkuvälineillä.

6 Urheilu ja liikunta

Millainen kuva liikunnasta tekstien perusteella muodostuu: missä luisteltiin, kenen kanssa ja kenen tekemällä jäällä? Pohdi, miksi nuoret kokoontuivat luistinradalle, ja sitä, mitä muita vaihtoehtoja vapaa-ajanvietolle olisi voinut olla muistelijan nuoruusvuosina. Mieti myös, millaista liikunta oli ja millainen suhde ihmisillä siihen oli vuosisadan alkupuolella verrattuna nykyiseen: esimerkiksi arkinen hyötyliikunta, työnteon kautta saatava liikunta, liikkuminen paikasta toiseen eri vuodenaikoina, varsinainen liikuntaharrastus.

Kuva-aineisto ja sen käsittely

Kuva-aineisto seurailee tekstiaineiston löyhää teemajakoa. Kuva-aineiston kautta johdatellaan oppilaat havaitsemaan kuvan eri tasoja, tekemään tulkintoja ja rakentamaan siten uutta tietoa. Edetä voidaan esimerkiksi nelivaiheisen kuva-analyysin kautta:

1. Vaikutelma: mielikuvat, ajatukset, tunteet, kuvaile adjektiivein. Tavoitteena on esiyymmärrys kuvasta.
2. Kuvailu: hidas katsominen, mitä kuvassa on. Tavoitteena on päästä ennakkotulkinnan taakse ja kuvata neutraalisti mitä kuvassa on.
3. Erittely: mistä osasista kuva koostuu, miten se on kuvattu, miksi tämä asia on tässä, vertailu.
4. Tulkinta: kysymys merkityksestä, mitä tämä tarkoittaa, mihin yleisempään tämä liittyy. Tavoitteena tulkita sisältöä sen perusteella, mitä kuvassa on.

Oppilaita voi rohkaista myös kuvittelemaan, mitä kuvan ulkopuolella on. Miten tapahtumapaikalle on menty, miten kauan se on kestänyt, kenelle vapaa-ajanviettotapa on ollut mahdollista ja mitä edellytyksiä sille täytyy olla, esimerkiksi raha, aika, polkupyörä tai vapaus kotitöistä.

Kuvat ja taustatietoa opettajalle

Kuva 1. Kevätretki, 1937.

Neljä nuorta naista kevätreteillä metsässä Hyvinkäällä. Etualalla oikealla nuotio, jossa yksi naisista keittää kahvia kahvipannussa. Etualalla oleva nainen tekee polttopuita kirveen avulla. Kuvassa vasemmalta lukien Helmi Nikander (Leino), Inkeri Koskinen, Kerttu Jokinen ja Lempi Manninen. Tunnistamaton kuvauspaikka.

Kuva 2. Kyläkeinu Ahdenkalliossa, 1916.

Kolme naista ja pieni poika istumassa Hyvinkään Ahdenkallion kyläkeinussa, 1916.

Kuva 3. Leipää leikkaamassa, 1920-luvulla.

Ellen Breatag keittiössä leipää leikkaamassa. Kuva Herman ja Ellen Breatagin kotialbumista.

Kuva 4. Musisointia Leinin pihalla, 1910-luvun alussa.

Soittajina Jooseppi Manninen, Jooseppi Leino ja Jooseppi Vainio vuonna 1911 tai 1912.

Kuva 5. Pyöräretkelle lähdössä, 1935.

Veljekset Veikko ja Olavi Järvinen pyöräretkelle lähdössä. Taustalla on SK-talo eli suojeluskuntatalo, joka sijaitsi osoitteessa Viertolankatu 7.

Kuva 6. Kuuntelemassa radiota, 1927.

Kalle Saukkosen perhe vieraineen istuu pöydän ympärillä kuuntelemassa radiota korvakuulokkeilla. Vasemmalta: Kalle Saukkonen, tuntematon, tuntematon, Emmi Saukkonen, Terttu Saukkonen istumassa, Lahja Saukkonen seisomassa, Aino Thesman, Kalle Heinilä (opettaja). Takana olevalle hyllylle on asetettu valokuvia.

Kuva 7. Uimassa Kytäjärvellä, 1919.

Väkeä uimassa Kytjärvessä Hyvinkään Kytäjällä, 1919. Taustalla siintää Kytäjän kartanon päärakennus. Kuvassa mm. Rinteen, Salon ja Heleniuksen perhettä.

Kuva 8. Santalan isäntä ja emäntä vieraineen, 1920-luvulla.

Santalan isäntä (vas.) rouvineen kotonaan Hyvinkäällä. Oikealla istumassa vieraana talossa ollut Toivo Tamminen.

Kuva 9. Herraseurue Kalle Saukkosen kotona, 1910-luku.

Kuva 10. Elävien Kuvien mainostaulu, 1910.

Kalle Saukkosen mainostaulu Siltakadun ja Vaiveronkadun risteyksessä. Paikalla on nykyisin nuorisotalo Silta. Siltakatu oli 1900-luvun alussa Hyvinkään merkittävimpiä kauppakatuja.

Kuva 11. Elävien Kuvien Teatteri (Elokuvateatteri Arena), 1910-luvun lopulla.

Kalle Saukkosen teatteri valmistui 1914. Elettiin vielä mykkäelokuvien aikaa ja valkokankaan edessä oli näyttämö ja sen ja katsomon välissä oli pieni syvennys, josta elokuvia säestettiin joko mekaanisella soittopelillä tai elävällä musiikilla. Seinille oli taiteilija Jalmari Ruokokoski maalannut maisemia, jotka myöhemmin peitettiin korjaustöiden yhteydessä 1944.

Kuva 12. ”Muotinäytös” Sveitsissä, n. 1920.

Vasemmalta oikealle Kalle Saukkosen tyttäret Hilikka, Lahja, Maire ja Terttu Saukkonen.

Kuva 13. Juhannusjuhlat Sveitsissä, 1908 tai 1909.

Kuvassa Kalle Heinilä, Suoma Heinilä, Santeri Heinilä, Kalle Saukkonen (alarivissä toinen vas.), Emilia (Emmi) Saukkonen, Aune Tamlander (alarivissä kolmas vas.), Impi Tamlander ja Kauno Mela.

Kuva 14. Perunanistutusta, 1923.

Kalle Saukkosen perunanistutustalkoot.

Kuva 15. Juhannusjuhlille menossa, n. 1920.

Kalle Saukkonen (neljäs vas.) ystävineen matkalla juhannusjuhlille veneellä.

Kuva 16. Snookeria, 1920-luvulla.

Saukkosen Biljardisali oli 1920-luvulla miesväen ajanviettopaikka, aluksi hänen omassa talossaan ja myöhemmin Uuden Hotellin alakerrassa.

